

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський педагогічний коледж
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара

Предмет Основи правознавства

Тема 1 Вступ. Історичний аспект виникнення держави і права.

Лекція

Назва та № спеціальності 5.01010101 Дошкільна освіта

Рівень підготовки повна загальна середня освіта

Розроблено викладачем: О. С. Коваль
Розглянуто та затверджено
на засіданні циклової комісії
суспільно-гуманітарних дисциплін
Протокол № ____ від _____ р.
Голова циклової комісії _____ Є. М. Моренко

Навчально – методична карта заняття № 1-2

Назва та № спеціальності 5.01010101 Дошкільна освіта

Рівень підготовки повна загальна середня освіта

Дисципліна Основи правознавства

Тема: Вступ. Історичний аспект виникнення держави та права

Тип заняття: Лекція

Мета заняття навчальна – сформувані поняття держави і права, розкрити причини виникнення держави і права, теорії виникнення; розвиваюча – розвивати мислення, мовлення, пам'ять студентів, увагу та вміння сприймати лекційний матеріал; виховна – виховувати поважне ставлення до держави.

Забезпечення заняття:

* роздатковий матеріал
підручники, інформаційні технології

* ТЗН
Ноутбук, мультимедійний проектор, екран

Література:

Базова, основна

1. Брецько Ф. Ф. Основи держави і права: Навч. посібник: У 2 кн. – Ужгород, 1998.
2. Гавриш С. Б., Сутковий В. Л., Філіпенко Т. М. Правознавство. – К., 2010.
3. Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Шкарупа В. К. Основи держави і права. – К., 2002.
4. Ківалов С. В., Музиченко П. П. та ін. Основи правознавства України. – Харків, 2002.
5. Котюк В. О. Основи держави і права. – К., 2001.
6. Лисенков С. Л. Основи держави і права у запитаннях та відповідях: Навч. посібник. – К., 1997.
7. Лисенков С. Л. Основи правознавства. К., 2000.
8. Молдован В. В. Основи держави і права: Курс лекцій. – К., 1997.
9. Основи правознавства / за ред. І. Б.Усенка. – К., 2002.
10. Основи держави і права: Навч. посібник / за ред. А. М.Колодія і А. Ю. Олійника. – К., 1997.

11. Пастухов В. П., Пеньковський В. Ф., Наум М. Ю. Основи правознавства. – К., 2000.
12. Правознавство: Навч. посібник / за ред. В. Г. Гончаренка. – К., 2002.
13. Правознавство: Підручник / за ред. В. В.Копейчикова. – К., 2002.

Додаткова

1. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник / за ред. В. В. Копейчикова. – К., 1999.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): Підручник. – К., 2002.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави. – К., 2001.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

- організація студентів;
- повідомлення теми лекції;
- запис теми, плану, літератури.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

Мотивація – знання студентами історії виникнення держави та права, основних ознак та функцій держави, органів держави та їх особливостей соціальної влади, органів державної влади допоможе свідомо ставитись до суспільного життя в Україні та світі.

Викладення матеріалу за планом

1. Стадії розвитку суспільства:
 - а) дикість, б) варварство; в) цивілізація
2. Країна. Держава. Суспільні відношення.
3. Теорії виникнення держави. Історичний, формаційний та цивілізаційний тип держави. Критерії класифікації держав.
4. Держава як організація політичної влади, як апарат влади, як політична організація всього суспільства.

Література

Базова (основна)

1. Брецько Ф. Ф. Основи держави і права: Навч. посібник: У 2 кн. – Ужгород, 1998.
2. Гавриш С. Б., Сутковий В. Л., Філіпенко Т. М. Правознавство. – К., 2010.
3. Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Шкарупа В. К. Основи держави і права. – К., 2002.
4. Керецман В., Семерак О. Правознавство. – К., 2002.
5. Ківалов С. В., Музиченко П. П. та ін. Основи правознавства України. – Харків, 2002.
6. Котюк В. О. Основи держави і права. – К., 2001.
7. Лисенков С. Л. Основи держави і права у запитаннях та відповідях: Навч. посібник. – К., 1997.
8. Лисенков С. Л. Основи правознавства. К., 2000.
9. Молдован В. В. Основи держави і права: Курс лекцій. – К., 1997.
10. Основи правознавства / за ред. І. Б. Усенка. – К., 2002.
11. Основи держави і права: Навч. посібник / за ред. А. М. Колодія і А. Ю. Олійника. – К., 1997.
12. Пастухов В. П., Пеньковський В. Ф., Наум М. Ю. Основи правознавства. – К., 2000.
13. Правознавство: Навч. посібник / за ред. В. Г. Гончаренка. – К., 2002.
14. Правознавство: Підручник / за ред. В. В. Копейчикова. – К., 2002.

Додаткова

1. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник / за ред.. В. В. Копейчикова. – К., 1999.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): Підручник. – К., 2002.
3. Нечитайленко А. А. Основи теорії права: Навч. посібник. – Харків, 1999.
4. Общая теория государства и права: Академ. курс: В 2 т. / отв. ред. проф. М. Н. Марченко. – М., 1999.
5. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави. – К., 2001

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

- закріплення вивченого матеріалу;
- відповіді на запитання студентів;
- підбиття підсумків;
- завдання для самостійної поза аудиторної роботи. Опрацювати відповідний до теми параграф підручника.

СТРУКТУРА ЛЕКЦІЇ

Тема Вступ. Історичний аспект виникнення держави та права.

Основні поняття: право, держава, країна, теологічна, патріархальна, договірна теорії, теорія насильства, психологічна, історико-матеріалістична (марксистська), органічна, космічна теорії.

Актуалізація опорних знань і мотивація навчальної діяльності.

Бесіда

1. Що таке суспільство?
2. Назвіть види суспільства.
3. Назвіть основні етапи розвитку суспільства.
4. Яким чином регулювалися соціальні відносини в додержавний період суспільного розвитку?

Вивчення нового матеріалу.

План

1. Стадії розвитку суспільства:
а) дикість, б) варварство; в) цивілізація
2. Країна. Держава. Суспільні відношення.
3. Теорії виникнення держави. Історичний, формаційний та цивілізаційний тип держави. Критерії класифікації держав.
4. Держава як організація політичної влади, як апарат влади, як політична організація всього суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

Базова

1. Брецько Ф. Ф. Основи держави і права: Навч. посібник: У 2 кн. – Ужгород, 1998.
2. Гавриш С. Б., Сутковий В. Л., Філіпенко Т. М. Правознавство. – К., 2010.
3. Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Шкарупа В. К. Основи держави і права. – К., 2002.
4. Керецман В., Семерак О. Правознавство. – К., 2002.
5. Ківалов С. В., Музиченко П. П. та ін. Основи правознавства України. – Харків, 2002.
6. Котюк В. О. Основи держави і права. – К., 2001.
7. Лисенков С. Л. Основи держави і права у запитаннях та відповідях: Навч. посібник. – К., 1997.
8. Лисенков С. Л. Основи правознавства. К., 2000.
9. Молдован В. В. Основи держави і права: Курс лекцій. – К., 1997.
10. Основи правознавства / за ред. І. Б. Усенка. – К., 2002.
11. Основи держави і права: Навч. посібник / за ред. А. М. Колодія і А. Ю. Олійника. – К., 1997.

12. Пастухов В. П., Пеньковський В. Ф., Наум М. Ю. Основи правознавства. – К., 2000.
13. Правознавство: Навч. посібник / за ред. В. Г. Гончаренка. – К., 2002.
14. Правознавство: Підручник / за ред. В. В. Копейчикова. – К., 2002.

Додаткова

1. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник / за ред. В. В. Копейчикова. – К., 1999.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): Підручник. – К., 2002.
3. Нечитайленко А. А. Основи теорії права: Навч. посібник. – Харків, 1999.
4. Общая теория государства и права: Академ. курс: В 2 т. / отв. ред. проф. М. Н. Марченко. – М., 1999.
5. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави. – К., 2001.

1. Стадії розвитку суспільства:

а) дикість, б) варварство; в) цивілізація.

Період дикості – дитинство людського роду. На цьому етапі здійснювалося присвоєння готових продуктів природи, які добували за допомогою примітивних знарядь праці.

У *період варварства* виникає домашнє тваринництво, починається вирощування сільськогосподарських культур, удосконалюються знаряддя праці для виконання різних операцій. Первісне стадо змінюється більш досконалим об'єднанням людей, виникає окрема родина. Найважливіші справи вирішували на зборах членів роду, на яких обирали старійшину, вождя.

З переходом до *цивілізації* суспільство стає соціально неоднорідним. Складаються відносно самостійні групи людей: класи, стани. Інтереси раба прямо протилежні інтересам рабовласника. Запобігти саморуйнуванню такого суспільства в змозі тільки державна організація.

Зважаючи на різноманітність сфер відносин, суспільство з моменту свого виникнення потребує регулювання та управління. З виникненням класів, різних видів господарської та духовної діяльності ця потреба зростає. З'являється інститут регулювання — держава та норми регулювання — право, що свідчить про більш високий ступінь суспільного розвитку. Держава забезпечує панування одного класу над іншим, а також може виконувати функцію захисту окремих груп чи особистості; протидіє сваволі та анархії; сприяє розвитку господарства, науки та культури. Право регулює межі поведінки людей та захищає їх. Таким чином, держава і право стають універсальним інструментом регулювання суспільних відносин.

Завдання

Зробіть висновок про основну причину виникнення держави та права.

Причини виникнення держави і права:

- ✓ три великі поділи праці (1 – відокремлення скотарства від землеробства, 2 – відокремлення ремесла від землеробства; 3 – відокремлення торгівлі від виробництва);
- ✓ поява надлишкового продукту, приватної власності на засоби виробництва і, як наслідок, майнової нерівності;
- ✓ утворення суспільних економічних класів з протилежними інтересами, конфліктів між ними;
- ✓ неспроможність суспільної влади первісного суспільства управляти ним за наявності класових суперечностей.

Причини виникнення права:

- ✓ переростання первісних звичаїв, традицій в юридичні норми;
- ✓ правотворча діяльність компетентних державних органів чи посадових осіб;
- ✓ перетворення рішень судових органів щодо конкретних справ на загальну норму, що є обов'язковою для вирішення аналогічних справ (так званий *прецедент*).

2. Країна. Держава. Суспільні відношення.

Поняття «країна» та «держава» на перший погляд здається, що вони тотожні, тобто однакові. Проте з т. з. юридичної науки це не так.

Країна – географічно окреслена територія на земній кулі, що має певні кордони та відрізняється від подібних утворень сукупністю етнічних, культурних, історичних, економічних та політичних особливостей.

Держава – організація політичної влади, яка спрямовує за допомогою норм права спільну діяльність людей, захищає їхні права та інтереси.

Природа – це те, що фізично оточує людське суспільство, це – географічне середовище. Вплив географічного середовища завжди опосередковується суспільними умовами і, насамперед, рівнем розвитку виробництва.

Суспільство – соціальний організм, частина природи, що складається з людей, які постійно працюють над удосконаленням знарядь і засобів виробництва.

Вплив людини на природу залежить від рівня розвитку виробничих сил, характеру суспільного ладу, від рівня розвитку суспільства і самої людини.

З появою держави і права в суспільстві виникають нові види суспільних відносин: політичні і правові. Це спричинило до виникнення політичної і правової систем.

Політика - це частина життєдіяльності людей, пов'язана з головними для життя і діяльності особи, держави й суспільства інтересами. В основі яких лежать потреби народів, націй. Соціальних груп, держави та інших соціальних суб'єктів.

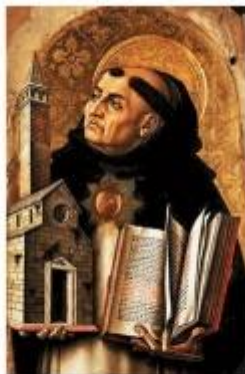
3. Теорії виникнення держави. Історичний, формаційний та цивілізаційний тип держави. Критерії класифікації держав.

На сьогодні серед науковців немає єдиного погляду щодо процесу виникнення держави.

1. *Теологічна теорія (божественна)* - (Аврелій Августин, Фома Аквінський) — пояснює походження держави божественною волею, обґрунтовуючи вічність та святість держави.

Феофан Прокопович

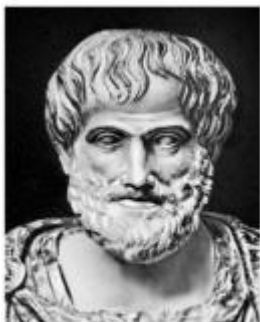

Фома Аквінський

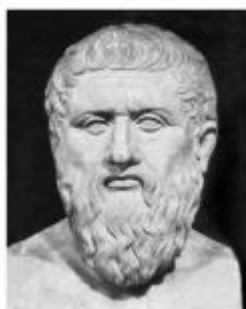

Петро Могила

2. *Патріархальна теорія (Арістотель)* — полягає у твердженні, що держава походить від сім'ї і є результатом зростання та розподілу сім'ї.

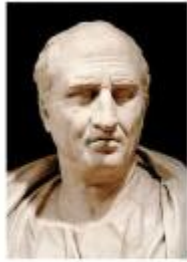

Арістотель

Платон

3. *Договірна теорія* (Гроцій, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локк) — стверджує, що держава виникла внаслідок укладення між людьми суспільного договору — добровільної угоди між правителем і народом для забезпечення спільної справедливості.

Цицерон

Томас
Гоббс

Жан-Жак
Руссо

Лев
Петражицкий

4. *Теорія насильства* (Є. Дюринг, К. Каутський) — пояснює появу держави завоюванням одними племенами чи народами інших.
5. *Психологічна теорія* (Л. Петражицкий) — держава виникла в результаті психологічної потреби людей жити в умовах організованого співтовариства та колективної взаємодії.
6. *Історико-матеріалістична (марксистська) теорія* (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін) — пов'язує виникнення держави з економічними та соціальними чинниками, виникненням майнової нерівності, розшаруванням суспільства та появою класів. Є найбільш поширеною.

Карл
Маркс

Фрідріх
Енгельс

Володимир
Ленін

7. *Органічна теорія* (Т. Спенсер) — порівнює розвиток держави з розвитком біологічних організмів, які народжуються, розвиваються, старіють та вмирають.

Герберт Спенсер : « Для поганої людини влада істотно необхідна, а для доброї не потрібна. Закон для егоїстичної людини – теж саме, що і клітка для дикого звіра. Тому ми і називаємо владу необхідним злом».

8. *Космічна теорія* — пріоритет виникнення держави на землі віддає інопланетянам.
9. *Технократична теорія* (Г. Уайльд, Н. Михайлівський) — пояснює появу держави переходом до економіки виробництва.

Запитання до студентів:

Яка з теорій, на ваш погляд, найбільш наближена до істини?

Поясніть свою точку зору?

Історичний тип держави – це сукупність найсуттєвіших ознак, притаманних державам у різні періоди історії, які проявляються в єдності закономірностей розвитку, засновані на однакових економічних, культурних відносинах.

4. Держава як організація політичної влади, як апарат влади, як політична організація всього суспільства.

Роль держави в організації суспільства і здійсненні політичної влади зумовлена тим, що вона є центром, ядром політичної системи.

Важлива роль в організації суспільства і здійсненні політичної влади належить і праву. Право, як і держава. – це надбудова над економічним базисом суспільства, що є складником правової системи суспільства.

Роль права у громадському суспільстві й здійсненні політичної влади залежить від взаємозв'язку держави і права. Право залежить від держави. Право має відносну самостійність і впливає на державу, отже, і держава залежить від права. У реалізації своїх функцій держава використовує правові та не правові форми й методи. Держава і право відіграють значну роль в організації суспільства і здійсненні політичної влади.

Закріплення вивченого матеріалу Запитання

1. Яке місце в суспільних відносинах посідають держава та право?
2. Як змінюються соціальні відносини з виникненням держави?
3. Назвіть відомі вам теорії виникнення держави?
4. Чи є Україна насправді соціальною державою?

Підбиття підсумків. Незважаючи на розмаїття поглядів щодо виникнення держави, один із чинників об'єднує практично всі теорії. Це — необхідність у державі як інституті регулювання відносин у суспільстві.

- Д/З:**
1. Види влади. Класифікація соціальної влади.
 2. Вивчити конспект.
 3. Письмово виконати завдання ст. 19 – 21. Підручник Гавриш С. Б. Сутковий В. Л. Філіпенко Т. М. Правознавство. К., 2010, 416 с.